

3. Джаман В.А. Этническая структура населения Украины и ее динамика в период становления государственной независимости / В.А.Джаман, Я.В.Джаман, П.В.Мручковский // География в школе. – 2014. -№8. – С. 26-35.

4. Етнічна мапа буковинського прикордоння на зламі тисячоліть / [Джаман В., Заблотовська Н., Косташук І. та ін.]. – Чернівці: Прут, 2011. – 80 с.

5. Національний склад населення Чернівецької області та його мовні ознаки (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року): статистичний довідник, частина I / [за ред. В.Камінської]. – Чернівці, 2003. – 160 с.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В 2019-2020 РОКАХ (ПОЛЬЩА, СЛОВАЧЧИНА УКРАЇНА)

Андрій Кузишин

kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна*

Annotation: Through the prism of the results of electoral sympathies, it is possible to assess and compare socio-economic priorities in each of the countries under analysis (Poland, Slovakia, Ukraine). The results of the last presidential election campaigns in each of the countries that took place in 2019-2020 were used for evaluation.

Key words: elections, the results of the presidential election, Poland, Slovakia, Ukraine

Постановка проблеми. Впродовж 2019-2020 рр. в низці країн Центральної Європи (Польща, Словаччина, Україна) відбулися вибори президента. Наголосимо, що це держави президентсько-парламентського типу, для яких вибори очільника є вкрай важливим моментом організації суспільного життя. Схожість ситуації також відстежується в тому, що в усіх трьох країнах вибори очільника держави відбувалися в два тури.

Зміни на центрально-європейській політичній сцені співпадали з піднесенням популістських настроїв та партій у Європі та зменшенням підтримки партій з усталеними та досвідченими лідерами таких як Alternative für Deutschland в Німеччині, в Австрії, Шведські демократи – Sverigedemokraterna або Датська народна партія – Dansk Folkeparti. Вони стали попередниками популяризації відцентристських кампаній у Великобританії та США, які проклали шлях до голосування за Brexit та перемогу Дональда Трампа, а також найкращих історично результатів Національного фронту Франції у 2017 році. Питання в тому, наскільки результати українських виборів 2019 року відповідають цьому широкому міжнародному контексту.

Конкретне питання, яке ми маємо намір деталізовано розглянути в цій статті, пов'язане з просторовим розподілом таких настроїв. Регіональне дослідження такого характеру є запорукою правильного розуміння зв'язку між формуванням виборчих округів та результатами виборів. Висновки можуть бути актуальними для інших регіонів України, а можливо – і інших держав.

Слід погодитися з думкою А. Ласон та А. Токої [22], що останніми роками спостерігається зростання інтересу до ролі партійних лідерів на виборах та персоналізації політики. Сьогодні є достатньо досліджень, зокрема польських науковців, які спрямовані на те, щоб спростувати гіпотезу про те, що лідер партії є основним та визначальним фактором виборчих рішень у випадку нових партій, ніж у випадку з більш інституціоналізованими та вже сформованими партійними структурами. Відповідно до сучасної тенденції досліджень, просторові дослідження дозволяють зафіксувати непомітний ефект харизми місцевих лідерів на результат голосування, принаймні, коли вибори проводяться у виборчих округах, і є, мабуть, єдиним недеklarативним методом вивчення цього явища [22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика актуальна в колі багатьох наукових напрямків (політології, політичної географії, соціології) як оцінюваних країн, так і в дослідженнях науковців інших держав.

В останні роки дослідження детермінант виборчої поведінки, що оцінюється через показники явки виборців, суттєво розширилися. Ґрунтовний аналіз таких наукових розвідок провели А. Ласон та А. Токої [22], які відзначили, що лише в 2014 р. було опубліковано близько 200 досліджень. Їх дослідження показали, що оцінка явки виборців, проведені як багатоваріантний регресійний аналіз, включає щонайменше одну з 14 змінних: - *соціально-економічний*: чисельність населення, концентрація населення (хоча це слабо співвідноситься з явкою виборців), стабільність населення (вимірюється трьома факторами: мобільність населення, приріст населення та відсоток власників будинків у громаді), однорідність доходів та етнічна однорідність, частка меншин (явка виборців нижча, якщо частка меншини у населенні більша), минула явка; - *політична*: близькість виборів [18] – існує позитивний зв'язок між конкурентоспроможністю виборів та відсотком виборців, які приходять на голосування, політичною роздробленістю [11], виборчими витратами [13, 14]; - *інституціональна*: виборча система [15, 16], обов'язкове голосування [17], вимоги до реєстрації [10] та одночасні вибори [24]. Такі дослідження проводилися також нами [5, 6, 7], оцінюючи особливості електоральної культури та змін електорального поля в межах території Західної України.

У Європі географічна мінливість визначальних факторів явки виборців була досліджена Е. Манслеєм та У. Демшаром [23]. Приклад виборів мера в Лондоні 2012 року показав, що поведінка виборців змінюється в географічному просторі і що деякі змінні, які, як вважається, впливають на явку певним чином, діють нерівномірно в просторі, а іноді навіть змінюють напрямок на протилежне традиційному передбачається ефект. Щодо Франції, М.-С. Саїб намагався визначити частку нерівномірності у явці виборців, що безпосередньо є результатом конкретних соціально-економічних факторів досліджуваних районів, щоб розрізнити конкретний ефект сусідства [25].

Мета даного дослідження – провести компаративний аналіз, як результати електоральних уподобань віддзеркалюють соціально-економічну ситуації та орієнтацію в означених країнах та їх великих регіонах.

Виклад основного матеріалу. Результати виборчої активності та електоральної прихильності дають можливість оцінити погляди домінуючої частки населення кожної з досліджуваних країн.

Вартий уваги факт – частота проведення виборів. В Словаччині за всю історію незалежності (від 1999 р.) всі вибори були плановими. В 2019 р. відбулася п'ята планова виборча кампанія. Вибори відбувалися навесні (16 березня та 30 березня 2019 р.), і відзначалися загалом невисокою явкою виборців – в середньому по країні – 48,7 %. У першому турі виборів президента Словаччини брало участь 13 кандидатів.

На посада керівника держави в Польщі претендувало 11 осіб (це були шості вибори за новітні історію держави). Четверо з них офіційно не представляли певних політичних сил, будучи безпартійними, хоча й мали підтримку політичних партій країни. Вибори відбувалися влітку (28 червня та 12 липня), але відзначалися загалом високою явкою виборців – понад 64 % в першому та понад 68 % в другому турі.

Вибори президента України відбувалися всьоме, з них двічі вони відбувалися достроково. В Україні в 2019 р. було зареєстровано рекордну кількість 39 претендентів на главу держави (20 з них – самовисуванці). Вибори як і в попередніх двох країнах відбувалися в два тури – 31 березня та 21 квітня.

Однією з складових аналізу електоральної прихильності є явка виборців.

Загалом слід відзначити, що електорат Польщі серед досліджуваних країн є найбільш дисциплінованим. В першому турі виборів участь взяли 64,5 % тих, хто має право голосу. В другому турі цей показник зріс до 68,2 %. Причому, особливо великою була явка виборців у великих містах країни (Вроцлав, Краків, Варшава, Гданськ, Познань – понад 73 %), а також в таких воєводствах як Малопольське, Мазовецьке та Поморське – в кожному з них – понад 70 %. Причому явка в містах та селах практично не відрізнялась (69 % проти 66 %).

Оцінюючи явку виборців на виборах Президента Словаччини слід наголосити на чіткій тенденції зменшення тих, хто взяв участь у виборах в напрямку з заходу (Братиславський край – 54,7 %, Транчинський край – 45,8 %) на схід (Кошицький край – 35,5 %, Прешовський край – 38,4 %). В межах цього діапазону коливаються показники явки в межах всіх великих адміністративних одиниць Словаччини. Тільки в межах столичного Братиславського краю явка виборців перевищувала половину від загального числа виборців (в різних районах цього краю показники коливалися в межах 61,9 % до 45,1 %). Водночас мінімальні показники явки були характерні для східних країв та їх територій – Требішов – 27,6 %, Гелніка – 30,9 % (Кошицький край). Загалом явка в першому турі була вищою (48,7 %) ніж в другому (41,7 %).

Для українських президентських виборів була властива досить висока явка – 62,80 %. Найвищою вона була у Львівській (68,91 %) та Волинській областях (68,40 %) областях, найнижчою, вже традиційно, в поліетнічних областях – у Закарпатській (47,00 %) та Чернівецькій (56,10 %). В другому турі явка виборців також залишалась досить високою – 61,42 %.

Щодо електоральної прихильності, то в останніх президентських виборах Словаччини та Польщі не спостерігалось суттєвих амплітуд між прихильниками обох лідерів виборчого процесу в межах всієї країни, але вирізнялися великі адміністративні території, які віддавали суттєву перевагу одному з кандидатів. В Україні практично в усіх адміністративних територіях вищого рівня спостерігалась суттєва прихильність до одного з кандидатів (за винятком однієї території).

На відміну від першого туру, коли Дуда переміг у переважній більшості воєводств, у другому турі ситуація змінилася. Загалом по країні його перевага була несуттєвою (51 % проти 49 %). Відслідковується чіткий вектор зростання його прихильників в напрямку із заходу на схід (навіть більш правильно – на південний схід) країни.

Тшасковський був явним переможцем у Поморському, Західнопоморському та Любуському воєводствах. Охочіше голосували за нього у Вармінсько-Мазурському, Куявсько-Поморському, Великопольському, а також у Нижній Сілезії, Ополі та Сілезії.

Більшість виборців підтримали Дуду на Підкарпатті та у Любліні. Чинний президент також переміг Тшасковського в Мазовецькому, Підляському, Свентокшисьькому, Лодзькому і Малопольському воєводствах.

Одночасно розрив фіксується й за лінією місто/село. За Тшасковського віддала голоси переважна більшість мешканців великих міст та агломерацій, за Дуду – маленьких містечок і сіл.

Так само виборець Дуди виявився старшим, із меншими доходами і часто без вищої освіти.

Мав місце і поділ електорату за освітньою характеристикою. Так, кандидат від «Громадянської платформи» переміг серед володарів університетських дипломів. Чинного президента підтримали виборці з менш престижною вищою освітою і ті, хто має лише бакалаврат, також Дуда здобув перевагу над Тшасковським серед електорату з початковою (базовою) освітою.

У групі громадян з професійною та середньою освітою значно більша підтримка відійшла главі держави та менша – представнику опозиції.

Таким чином, особи молодшого віку з вищою освітою проголосували за Тшасковського. Дуду своєю чергою підтримали старші виборці із середньою та початковою освітою.

Зузана Капутова в першому турі виборів отримала переконливу більшість (майже 60 %) тільки в навколостоличному регіоні. Хоча вона була беззаперечним лідером в усіх без виключення регіонах Словаччини. Слід висловити думку, що саме значна кількість кандидатів стала перепорою до отримання перемоги ще в першому турі. В інших регіонах країни показник підтримки коливався від 45,3 % в Трнавському краї до 30 % в Транчинській краї (саме в межах цієї території була максимальна підтримка Мароша Шифчовича, кандидата, що посів друге місце).

В другому турі тільки в Пряшівському краї майбутній Президент Словаччини не набрала 50 % голосів. В окремих адміністративних територіях Кошицького та Жилінського краю також досить сильними були позиції Мароша Шифчовича, якого тут підтримувала більшість електорату.

Рекордна кількість кандидатів суттєво розпорошила голоси виборців та спряла проведенню другого туру в Україні. За результатами першого туру до половини електорату підтримали тих висуванців, які не пройшли до наступного кола. В другому турі спостерігалась суттєва консолідація голосів навколо обох кандидатів але з значним показником відміни в прихильності. Згідно з даними Центрвиборчкому В. Зеленський заручився більшою підтримкою виборців в Києві і у всіх областях України, крім Львівської, де П. Порошенко підтримали 62,79% виборців, тоді як за його опонента віддали свої голоси 34,49 % українців. Загальний розподіл голосів складав 73,22 % проти 24,45 % на користь В. Зеленського.

Важливо, що кожен з лідерів пропагував певну систему поглядів та цінностей, які слід вважати домінуючим у населення відповідної країни чи великих її регіонів.

Виходячи із загальною незначної переваги підтримки Анджея Дуди слід констатувати, що в Польщі ще є домінуючими погляди відносно

консервативного характеру, які він представляв. Серед його пропозицій є заборона ЛГБТ-парам всиновлювати дітей, підтримка традиційних сімейних цінностей та католицьких постулатів, що завжди було властиво для Польщі. Серед ініціатив Дуди – розширення виплат на дитину, «тринадцята» пенсія, зменшення пенсійного віку.

Виходячи із прихильності до Зузани Капутової (від 40,6 % в першому турі до 58,4 % в другому турі), в Словаччині наразі підтримуються досить ліберальні погляди щодо сімейного стану, є порозуміння у питаннях легалізації одностатевих союзів, усиновлення дітей одностатевими парами, Також підтримується політика щодо подальшої лібералізації в сфері економіки та відкритості країни для іноземних інвесторів. Хоча в східних адміністративних одиницях країни, виходячи із прихильності до Штефана Харабіна (загалом по країні його підтримало понад 14 % виборців підтримало) присутні і консервативні погляди, щодо захисту «традиційної словацької культури, заснованої на християнстві та сім'ї», а також певний супротив гендерній рівності, що загалом не властиво мешканцям Європейського Союзу.

Загалом політичні погляди обох лідерів президентських перегонів в Словаччині були досить близькими та відзначалися ліберальною проєвропейською орієнтацією.

Схожу політичну орієнтацію декларували обоє лідерів президентських перегонів в Україні. Вони підтримували рух України до НАТО. Щоправда В. Зеленський згадує про ЄС лише як партнера у реалізації окремих проєктів та як гаранта підтримки України в конфлікті на Донбасі. Багато уваги в нього придумано антикорупційним програмам, що є позитивним для іміджу України та самоутвердження населення. Електорат підтримав також ідею щодо ліберальної економіки з ставкою на ІТ-сектор і обіцянки інвесторам захист вкладених коштів.

Висновки. Результати виборів президента в досліджуваних країнах Центральної Європи свідчать про прихильність схожих ідей та принципів, які мали б забезпечити ріст добробуту населення цих країн. Це позитивна тенденція. Загальний відхід від яскраво виражених націонал-патріотичних поглядів є ознакою «вестернізації» (захоплення глобалізаційними тенденціями Заходу), яка знайшла своє відображення в прихильності більшості активного електорату цих країн.

Президентські вибори в Словаччині та Польщі не продемонстрували суттєвих амплітуд між прихильниками обох лідерів виборчого процесу в межах всієї країни, але вирізнялися великі адміністративні території, які віддавали суттєву перевагу одному з кандидатів. В Україні практично в усіх

адміністративних територіях вищого рівня спостерігалась суттєва прихильність до одного з кандидатів (за винятком однієї території).

За результатами вибору президента слід констатувати, що соціально-економічні орієнтири в проаналізованих державах є близьким та відзначаються загальним вектором відходу від консервативних національних позицій до формування відкритого суспільства на засадах ліберальної економіки та ідей глобального світу.

Список використаних джерел

1. Бакумов О.С. Електоральна поведінки українських виборців в 2010-2014 рр.: кластерний аналіз / О.С. Бакумов // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 19-24.
2. Брайчевський Ю.С. Концепція місця як чинника електоральної поведінки та регіональна політична поляризація в Україні // Економічна та соціальна географія. – 2013. – вип. 2 (67). – С. 67-74.
3. Вишняк О. Політична типологія регіонів України: динаміка та фактори змін / Олександр Вишняк // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг. – К.: Ін-т соціол. НАН України, 2008. – С. 331–342.
4. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості / Антоніна Колодій // АГОРА. Випуск 3: Україна – регіональний вимір. – Київ: Стило, 2006. – С. 69-91.
5. Кузишин А.В. Прояви електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. – Одеса, 2017. – Том 22. – № 30. – С. 162-172.
6. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз електорального поля Західноукраїнського регіону // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. – № 2 (47). – С. 59-66.
7. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». – 2016. – № 2 (41). – С. 104-110.
8. Черкашин К.В. Електоральна поведінка населення незалежної України в регіональних зрізах: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Кирил Валерійович Черкашин; Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2005. – 19 с.
9. Abstention and voting behaviour in the 2009 European elections. Analytical summary [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: 106 <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/20150201PVL00062/Abstention-and-voting-behaviour-in-the-2009-European-elections>.
10. Ansolabehere, S. and Konisky, D.M. (2006), The introduction of voter registration and its effect on turnout, *Political Analysis*, 14, pp. 83-100.
11. Dettrey, B.J., Schwindt-Bayer, L.A. (2009), Voter Turnout in Presidential Democracies, *Comparative Political Studies*, 42 (10), pp. 1317–1338.
12. Haydukiewicz L. Electoral geography as a new mean of analyzing social change Krakow city and Malopolskie Voivodship case study. *Bulletin of Geography socio-economic. Series. No. 15/2011. P. 95-115. DOI: <http://dx.doi.org/10.2478/v10089-011-0007-8>*.

13. Hogan, R.E. (2013), Campaign spending and voter participation in state legislative elections, *Social Science Quarterly*, 94, pp. 840-864.
14. Holbrook, T.M. and Weinschenk, A.C. (2014), Campaigns, Mobilization, and Turnout in Mayoral Elections, *Political Research Quarterly*, 67 (1), pp. 42–55.
15. Eggers, A.C. (2015), Proportionality and Turnout: Evidence From French Municipalities, *Comparative Political Studies*, 48 (2), pp. 135-167.
16. Endersby, J.W. and Kriekhaus, J.T. (2008). Turnout around the globe: the influence of electoral institutions on national voter participation, 1972–2000, *Electoral Studies*, 27, pp. 601-610.
17. Fowler, A. (2013), Electoral and policy consequences of voter turnout: evidence from compulsory voting in Australia, *Quarterly Journal of Political Science*, 8, pp. 159-182.
18. Fauvelle-Aymar, C. and François, A. (2006), The impact of closeness on turnout: an empirical relation based on a study of a two-round ballot, *Public Choice*, 127, pp. 469–491.
19. Kowalski, M. 2003: Polaryzacja zachowań wyborczych w Polsce jako rezultat cywilizacyjnego rozdarcia kraju. In: Kowalski, M. editor, *Przestrzeń wyborcza Polski*, Warszawa: PTG, PAN IGiPZ, pp. 11-48.
20. Kowalski, M. 2004: Regionalne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–2001. In: Markowski, T. editor, *Przestrzeń w zarządzaniu rozwojem regionalnym i lokalnym*, Biuletyn KPZK, Vol. 211, Warszawa: KPZK PAN, pp. 407-430.
21. Krzemiński, P. 2009: ‘Zachowania wyborcze w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w Polsce w latach 2005–2007 – wzory przestrzennych zróżnicowań’, *Przegląd Geograficzny*, 81 (2).
22. Lasoń, A., Torój, A. 2019: Anti-liberal, Anti-Establishment or Constituency-driven? Spatial econometric analysis of Polish Parliamentary election results in 2015. *European Spatial Research Policy*. Volume 26. Number 2, pp. 199-236.
23. Mansley, E. and Demsar, U. (2015), ‘Space matters: Geographic variability of electoral turnout determinants in the 2012 London mayoral election’, *Electoral Studies*, 40, pp. 322-334.
24. Nikolenyi, C. (2010), ‘Concurrent Elections and Voter Turnout: The Effect of the De-Linking of State Elections on Electoral Participation in India’s Parliamentary Polls, 1971–2004’, *Political Studies*, 58 (1), pp. 214-233.
25. dif.org.ua/article/khto-za-kogo-progolosuvav-demografiya-natsionalnogo-ekzit-polu-na-parlamentskikh-viborakh-2019?fbclid=IwAR1Dwb0ZtNljHrF2Wgo9BRN0PCPSD09M8sFc9l6GQDBIOMu-ns3Ze-W0pRw
26. cvk.gov.ua
27. <https://volby.statistics.sk/prez/prez2019/en/data04.html> – сайт Виборчої комісії Словаччини
28. https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/elections/president/indicators!/ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziw3wCLJycDB0NDIJ9LQ08w4JNQvwtzI2Mncz1C7IdFQEXvI8u/ – Статистична служба Словаччини
29. <https://prezydent20200628.pkw.gov.pl/prezydent20200628/pl/wyniki/2/pl>